

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ І ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ І ФАРМАКОЕКОНОМІКИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПРОВІЗОРІВ

Заліська О.М., Парновський Б.Л., Слабий М.В., Яцкова Г.Ю.

Львівський національний медичний університет ім. Д. Галицького,

м. Львів, Україна

olzaliska@ukr.net

Вступ. У зв'язку з впровадженням вимог Належної аптечної практики (GPP), реімбурсації витрат на ліки в Україні, набуття провізорами знань і вмінь з фармакоєкономіки, фармацевтичної профілактики є професійною потребою.

Матеріали та методи. З 1999 року на кафедрі організації і економіки фармації та технології ліків факультету післядипломної освіти вперше в Україні впроваджене викладання дисципліни “Фармакоєкономіка” для провізорів-інтернів та слухачів курсів. Були підготовлені типові навчальні програми (2001, 2007), уніфіковані плани передатестаційних циклів провізорів зі спеціальності «Організація і управління фармацією», «Загальна фармація» у співпраці з ІПКСФ НФаУ (2003, 2005, 2009), видані навчальні посібники, підручник „Фармакоєкономіка” (2000, 2002, 2007, 2014), затверджені МОЗ України. Створена програма неперервної освіти з фармакоєкономіки для провізорів (2009). На кафедрі діє Український відділ USPOR, який має інтернет-сторінку (www.ispor.org/local_chapter/Ukraine). У співпраці з Міжнародним товариством фармакоєкономічних досліджень (ISPOR) викладачами кафедри підготовлені адаптовані навчальні модулі з фармакоєкономіки, які доступні на сайті ISPOR (www.ispor.org).

Визначення терміну «Фармацевтична профілактика» вперше запропоновано Г.Ю.Яцковою, Б.Л.Парновським (2006) і включене до Фармацевтичної енциклопедії України. При вивченні тем з фармацевтичної опіки та профілактики на семінарських заняттях провізори отримують знання з немедикаментозної, первинної, вторинної, третинної фармацевтичної

профілактики, а також попередження ускладнень фармакотерапії, яка пов'язана з можливими проявами побічних ефектів, нераціональних взаємодій препаратів, що приймаються одночасно.

Для навчально-методичного забезпечення видана монографія «Фармацевтична профілактика та її кадрове забезпечення» (2008). У ній представлені терміни, класифікація і види фармацевтичної профілактики, що ілюстровано численними прикладами застосування лікарських засобів у конкретних ситуаціях. Для забезпечення неперервної освіти провізорів, можливості самостійного опрацювання елементів фармацевтичної профілактики спеціально опубліковані фрагменти монографії у журналі «Фармацевт- Практик» у 2006-2009 роках.

Результати. При вивченні тематики з фармакоєкономіки провізори ознайомлюються з системою оцінки медичних технологій, коли інтегруються дані фармакоєкономічного аналізу, етичних, соціальних аспектів медичних технологій. Для поглиблення знань провізорів-інтернів, слухачів курсів та оволодіння навичками фармакоєкономічної оцінки різних груп лікарських засобів видані методичні рекомендації «Фармакоєкономіка та оцінка медичних технологій» (Заліська О.М. і співав., 2012). Також використовуються 6 дистанційних навчальних модулів з фармакоєкономіки, які доступні на сайті <http://www.ispor.org/DLP/Index.aspx?DLPLang=Ukrainian>) українською мовою. Колектив кафедри має значний досвід навчання з питань фармакоєкономіки, належної аптечної практики за 2000-2013 роки, лекції і семінари було проведено для більш ніж 9000 слухачів циклів та провізорів-інтернів у 8 областях Західного регіону України.

Висновки. Для комплексного розгляду питань Належної аптечної практики доцільно викладати тематику фармацевтичної профілактики та дисципліни «Фармакоєкономіка» з використанням міжнародних інформаційно-комунаційних технологій, що є необхідним для оволодіння сучасними методами фармакоєкономічного аналізу та оцінки медичних технологій. Підготовлено навчально-методичне забезпечення з фармацевтичної

профілактики і фармакоекономіки, інтегроване з веб-ресурсами, що сприяє забезпеченню післядипломної освіти провізорів-інтернів і слухачів циклів.

ПРОФЕСОР НЕЛЮБІН О.П. - ЗАСНОВНИК ВІТЧИЗНЯНОЇ ФАРМАКОЛОГІЇ ТА ФАРМАЦІЇ

Котвіцька А.А., Горбаньов В.В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

socpharm@ukr.net

Вступ. Розвиток сучасної фармакології та фармації неможливо уявити без внеску видатного діяча вітчизняного лікознавства та фармації професора Олександра Петровича Нелюбіна (1785 – 1858), який поєднував якості педагога, організатора вищої фармацевтичної освіти, наукового дослідника, науково-практичного діяча, першого в Росії професор фармації, який пройшов «аптечну школу». Дослідження наукової спадщини Нелюбіна О.П. є важливим з огляду на відтворення історичної достовірності та має безпосередній вплив на сучасний стан фармацевтичної галузі.

Метою дослідження є висвітлення наукової спадщини, аналіз поглядів та особистого внеску Олександра Петровича Нелюбіна в розвиток вітчизняної фармакології та фармації.

Основний матеріал дослідження. Нелюбін О.П. народився 31 серпня 1785 р. в у. Вятка в купецькій родині, отримав вищу освіту в Московському університеті та Санкт-Петербурзькій медико-хірургічній академії. У 1804 р. склав іспит на звання гезеля, а у 1806 р. при Московському університеті – на звання провізора, 1812 р. отримав звання лікаря з відзнакою та був нагороджений золотою медаллю. У 1816 – 1844 рр. Нелюбін О.П. став професором кафедри фармації фармацевтичного відділення Санкт-Петербурзької медико-хірургічної академії, а з 1821 по 1844 рр. очолював кафедру фармації й фармакології, яка була діяльним центром медичної та

фармацевтичної науки та підготувала численну групу науковців (Горянинов П.Ф., Спаський І.Т., Нечаєв С.Я. та ін.), праці яких з фармації, фармакології, терапії, судової медицини значно вплинули на розвиток вітчизняного лікознавства. Всього науковий доробок Нелюбіна складається приблизно з 50 публікацій і декількох великих монографій. Помер Нелюбін О.П. 6 вересня 1858 р.

Значний вклад у започаткуванні реформи у викладанні фармацевтичних дисциплін, виокремлення у самостійний напрямок фармації і фармакології (1824 р.), відбулося лише за ініціативою та участю Нелюбіна О.П., який запровадив викладання в Санкт-Петербурзькій медико-хірургічній академії організації фармацевтичної справи, історію загальної і російської фармації, винайшов і вдосконалив ряд апаратів і приладів для хімічного синтезу. За думкою Нелюбіна дисципліни, які входили до складу фармації, можна розподілити на: 1) *підготовчі*: логіка, риторика, латинська мова, всесвітня історія, географія та статистика; 2) *допоміжні*: математика, фізика, мінералогія, зоологія та ботаніка; 3) *суттєві*: загальна та аналітична хімія, фармація, а також окремо вивчалися пропедевтична частина фармації та її історія, фармакогнозія, технічна або Галенова фармація, хімічна фармація, токсикологія, бухгалтерія, метрологія та фармацевтична торгівля. Взагалі наукова діяльність Нелюбіна О.П. стосувалася різноманітних питань медицини, наукової та практичної фармації, зокрема аналітичної та фармацевтичної хімії, фармакології, вітчизняної лікарської флори і засобів народної медицини.

У 1823 р. Нелюбін О.П. був відряджений для дослідження вод кавказьких мінеральних джерел та протягом 5 місяців здійснив аналіз джерел Кавказу, результатом чого стало видання у 1825 р. двотомної праці «Повний історичний, медико-топографічний, фізико-хімічний лікарський опис кавказьких мінеральних вод». Значним здобутком діяльності Нелюбіна О.П. стало видання у 1827 р. підручника «Фармакографія, або хіміко-лікарське розпорядження приготування і вживання новітніх ліків», який мав декілька перевидань, а четверте класичне видання (1840-1842 рр.) складалося з 4 томів загальним

обсягом 1790 сторінок, й тривалий час виявлялося практичним керівництвом для лікарів і фармацевтів. У «Фармакографії», як і в інших своїх працях, Нелюбін О.П. був прихильником дослідного, експериментального методу в хімії та фармації. У підручнику було детально описано фізичні й хімічні властивості лікарських речовин, способи їх приготування в лабораторіях і на підприємствах, визначалися домішки і подробиці, розкрито фармацевтичну дію, проаналізовано несумісності та протипоказання.

Стосовно організації фармацевтичної справи, Нелюбін О.П. вважав, що аптеки повинні відповідати сучасним вимогам і складатися з рецептурної зали, матеріальної кімнати, лабораторії, сушильні, підвалу, льодовика, вогнища і робочої кімнати. Також Нелюбін О.П. підкреслював значення аптеки як наукового закладу, він вважав, що у відповідності з теоретичною та практичною частинами фармації, фармацевтичні операції розподіляються на механіко-фармацевтичні та хіміко-фармацевтичні.

Погляди Нелюбіна О.П. на теорію та практику лікарських форм й галенових препаратів найбільш повно висвітлені ним в «Фармацевтичних записках» (1843). Для розповсюдження достовірних відомостей про ліки виготовлені закордоном та в Росії, велике значення мала складена Нелюбіним О.П. «Диспенсаторія таємних, специфічних, універсальних й патентованих лікарських засобів» (1831 р.).

Висновки. Вивчення наукової спадщини Нелюбіна О.П., його поглядів та наукових досліджень дає можливість стверджувати, що професор Нелюбін О.П. є засновником оригінального напрямку вітчизняного лікознавства та фармації, який базувався на принципі глибинного вивчення хімічного складу лікарських речовин, синтезу хімії, фармакології та фармації. Завдяки діяльності Нелюбіна О.П. відбулося поєднання наукової, педагогічної, науково-практичної та просвітницької діяльності в інтересах вітчизняної медичної та фармацевтичної науки та практики.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ФАРМАЦІЇ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Прилипко Н.А., Унгурян Л.М.

Одеський національний медичний університет, м. Одеса, Україна

natalia.anatolivna@gmail.com

Фармацевтична галузь є однією з найбільш динамічно розвиваючих за складних умов сьогодення, цьому значною мірою сприяє і розвиток фармацевтичної науки та навчальних закладів, де готують фахівців саме для цієї галузі. Система підготовки фармацевтичних кадрів в поєднанні із системою їх використання повинна виконувати функції із забезпечення населення ефективними та безпечними ліками, створювати та розвивати виробництво вітчизняних лікарських засобів, контролювати їх якість, забезпечувати організаційно-методичне супроводження фармацевтичного бізнесу, розвивати сучасну систему підготовки фармацевтичних кадрів відповідно до потреб надання якісного медикаментозного забезпечення населення.

Дослідженням розвитку та становлення фармацевтичної освіти саме в Україні у XVI- XIX століттях присвячені роботи М. Бородія, П. Духіна, Б. Зіменковського, Н. Сингалевича, А. Тортигуника, І. Шапиро та інших.

Історичні витоки української фармацевтичної освіти починаються в 1805 р., коли при відділенні лікарських та медичних наук (пізніше медичного факультету) Харківського Імператорського університету була відкрита кафедра лікарського речеслів'я, фармації та лікарської словесності, де і відбувалася підготовка аптечних працівників за схемою: учень аптекаря–помічник аптекаря (гезель) – провізор–магістр фармації. Учень аптекаря міг стати кожен, хто мав освіту 4 класи гімназії. Через 3 роки паралельно з виконанням підсобних робіт учню дозволялося скласти іспит на медичному факультеті університету та отримати звання помічника аптекаря. Відпрацювавши ще 3 роки в аптеці, він мав право слухати лекції в університеті на провізорських курсах та навчатися протягом 2 років. Після цього фармацевт складав державний іспит і отримував

звання провізора. Для отримання звання магістра фармації, провізор готувався досить значний час (нерідко декілька років), складав певний іспит, після чого допускався до захисту дисертації. У кінці XVIII ст. сформувалися дисципліни, визначені як обов'язкові при отриманні фармацевтичної освіти. У 1812 р. при фармацевтичному відділенні університету була організована перша фармацевтична лабораторія, де проводилися практичні заняття з виготовлення та дослідження фармацевтичних препаратів, фармацевтичних та судово-хімічних досліджень.

Підготовка фармацевтичних кадрів на півдні України почалася лише з 1903 р., коли при медичному факультеті Імператорського Новоросійського університету було відкрите фармацевтичне відділення. Пізніше відділення переросло у вищий фармацевтичний навчальний заклад, який постійно трансформувався та удосконалював свою діяльність.

З 2001 року відбулося відновлення вищої фармацевтичної освіти на півдні України відкриттям фармацевтичного факультету в Одеському національному медичному університеті. На факультеті були створені нові кафедри: організація та економіка фармації, фармакогнозія, фармацевтична хімія, технологія лікарських засобів. Налагоджена робота Вченої ради факультету, предметно-методичної комісії з фармації.

В 2004 році в університеті ліцензовано та акредитовано спеціальності 7.110201 і 8.110201 "Фармація" за денною і заочною формами навчання для українських та іноземних громадян.

Тому, тепер молодь південного регіону нарешті отримала можливість здобувати вищу фармацевтичну освіту й опановувати одну з найпрестижніших спеціальностей на відновленому фармацевтичному факультеті в Одеському національному медичному університеті.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АПАРАТНОЇ КОСМЕТОЛОГІЇ

Ткаченко Н.О., Авакян К.А.

Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя, Україна

tkachenkonat@bk.ru

Апаратна косметологія - це порівняно новий напрям в косметології, який припускає використання фізіотерапевтичної апаратури для лікувального та естетичного впливу. Головним її завданням є збереження та відновлення естетичного здоров'я людини. Це наука, де поєднуються апаратні методики, знання лікарів і препарати високих технологій.

Метою нашої роботи було вивчення історичних аспектів виникнення та становлення апаратної косметології, як окремого напрямку в естетичній медицині.

У ході роботи нами узагальнено та систематизовано архівні матеріали і наукові публікації з метою об'єктивно – достовірного відтворення історичних фактів. Для цього використано історичний, логічний порівняльний методи, метод системного аналізу та кабінетний метод маркетингових досліджень.

Вивчаючи та аналізуючи історичні дані розвитку апаратної косметології в естетичній медицині ми умовно виділили 3 етапи розвитку: **зародження** (пов'язане з науковим відкриттям дії фізичних факторів на організм людини), **розвиток** (поява наукової дисципліни - фізіотерапія), **становлення** (застосування та вдосконалення фізіотерапевтичних методів у косметології).

Перший етап можна окреслити XVII – XVIII століттям. У цей час італійськими вченими доведено, що жива тканина здатна виробляти електрику. Серія експериментів, які проведені В.В. Петровим, довели лікувальну дію гальванізації на людський організм. Вперше було використано електрофорез при лікуванні сифілісу. У середині XVIII століття у практику лікування увійшла нова методика - електростимуляція. Згодом лікувальна практика поповнюється дарсонвалізацією. Створення лампи розжарювання стало стимулом для розвитку світлотерапії.

Другий історичний етап припадає на кінець XVIII початок XIX століття. Цей період характеризується все більш активним проникненням у лікувальну практику преформованих фізичних факторів (різні види енергій, які отримано за допомогою механічних пристроїв і апаратів). Вже до початку XIX століття було накопичено велику кількість клініко-експериментальних даних про різних лікувальні ефекти фізичних факторів, що стало основою для об'єднання фізичних методів впливу на організм людини в єдину наукову дисципліну - фізіотерапію.

Третій етап розвитку - це початок XX століття. У фізіотерапії цього часу використовуватися штучно створені фізичні фактори. З'являються апарати, які і сьогодні є в арсеналі косметологів. Сучасна фізіотерапія володіє сотнями методів, що відрізняються по фізичній природі впливу, способом застосування і механізму дії на різні органи і системи і патологічні процеси. Фізіотерапевтичні методи, використані в апаратної косметології, розрізняють по фізичній природі, режиму і спрямованості впливу на ті чи інші структури шкіри. Крім застосування сили струму в сучасній апаратної косметології, використовується вплив лазера, ультразвукова терапія, властивості вакууму, електромагнітні випромінювання і світлові імпульси.

Таким чином проведене вивчення історичних аспектів становлення апаратної косметології показує, що її формування було розпочато у XVII столітті, а поява та подальший розвиток фізіотерапії, як окремої дисципліни, дали платформу для розвитку апаратної косметології.